

МЕТАФІЗИЧНЕ ПОКАРАННЯ У КАНОНІЧНОМУ ПРАВІ

© Сливка С. С., 2019

Суспільство буває досконалим і недосконалим. Досконалим суспільством є Церква, релігійне угруповання. Ця досконалість є духовно-юридичною, яка забезпечує регулювання природним і надприродним правом. Досконале суспільство має назву Небесного Царства Божого, яке поповняється поступово гідними членами земної Церкви Царства Божого.

Ключові слова: суспільство; метафізичне покарання; природно-надприродна правова система; зло.

С. С. Сливка

МЕТАФИЗИЧЕСКОЕ НАКАЗАНИЕ В КАНОНИЧЕСКОМ ПРАВЕ

Общество бывает совершенным и несовершенным. Совершенное общество – Церковь, религиозные группировки. Это совершенство духовно-юридическое, которое обеспечивает регулирование естественным и сверхъестественным правом. Совершенное общество называется Небесным Царством Божьим, которое пополняется постепенно достойными членами земной Церкви Царства Божьего.

Ключевые слова: общество; метафизическое наказание, естественно-сверхъестественная правовая система; зло.

S. S. Slyvka

Doctor of Law, Prof.,
Head of the Department of TFP
Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University

METAPHYSICAL PUNISHMENT IN CANON LAW

Society is perfect and imperfect. The perfect society is the Church, a religious group. This excellence is spiritual and legal, which provides for the regulation of natural and supernatural law. A perfect society has the name of the Kingdom of God in Heaven, which is being supplemented by gradually worthy members of the earthly Church of the Kingdom of God.

Key words: society; metaphysical punishment; natural-supernatural legal system; evil.

Аналіз дослідження проблеми. Церковне суспільство скероване на спасіння душ, а громадянське суспільство – на спасіння духу. Адже в земному житті людина повинна поважати державу, але не відходити від Бога, і всю свою культурологічну діяльність здійснювати з Божого благословення. Для цього потрібно постійно жити у природно-правовому просторі та позитивно-правовому полі, де панує високе почуття увідповідальності та відповідальності.

Постановка проблеми. Позитивно-правове поле насичене і постійно насичується людськими (державними) законами, які здебільшого не встигають за летом життя, є змінними і недосконалими. Ці закони не завжди узгоджені із Божими законами і покликані регулювати тільки незначну

частину дій людини. У регулюванні думок і почуттів людини позитивне право безсиле, тому формується лише примітивний зміст відповідальності, а не повноцінна відповідальність.

Мета статті – онтологічне сприйняття людиною впливу Божої благодаті на відновлення її знівечених почуттів, шкідливих думок і дій, які заважають прямувати із Царства Божого у Царство Небесне.

Виклад основного матеріалу. Людина повинна поки що жити у двох суспільствах: релігійному і політичному. У цих суспільствах є свої уряди і свої закони. Загалом, суспільство – це стабільна моральна єдність багатьох людей під тим самим авторитетом для досягнення власного загального добра [3, с. 17–23].

Недосконалим суспільством є сукупність людей, які об'єднані синергетично сформованими умовами спільного життя і роботи. У науці прийнято вважати, що суспільство – це відмінне від природи, багатовимірне, внутрішньо розгалужене і водночас органічно цілісне утворення, що постає як сукупність історично сформованих способів і форм взаємодії та об'єднання (діяльності, відносин, поведінки, спілкування, регуляції, пізнання), у яких знаходить вияв всебічна і багаторівнева взаємозалежність людей [10, с. 621]. Суспільство повинно впливати на державу, коригувати її дії, а само прямувати до визнання громадянським суспільством, де функціонуватиме правова держава.

Природно-правовий простір містить природні та надприродні закони, які є стійкими і непохитними. Вони формують таку відповідальність, яка може привести людину в Царство Небесне. Така відповідальність є метафізичною і скеровує людину в трансцендентальний світ.

Церковне і громадянське суспільства, маючи свою правову систему, реалізують її через дозволи і заборони, невиконання яких призводить до покарань. У церковному суспільстві своя специфіка покарання, яку можна пояснити тільки з позицій метафізичної візії за допомогою канонічного права.

Звичайно, для реалізації цієї мети потрібно виконати певні дослідницькі завдання, зокрема визначити зміст, сутність покарання в кожному метафізичному вимірі та висвітлити канонічні шляхи виправлення життєвих позицій.

Об'єктом дослідження є природно-надприродна правова система Всесвіту, а предметом – метафізичне покарання в канонічному праві, яке впливає із приниженого почуття відповідальності.

Глава небесної й земної Церкви Ісус Христос скеровує вірян і духовних осіб на дотримання онтологічних аксіом. Із цією метою Церква створює відповідні нормативно-правові акти у вигляді правил, кодексів тощо. Ці церковні норми стосуються усіх вірян та священнослужителів.

Деяким членам Церкви здається, що інституція Ісуса Христа не повинна мати ніяких підстав для покарання своїх вірних, а тільки для їх виправлення на основі любові до ближнього. Однак кожному людському суспільству в своєму історичному розвитку доводилось захищати певні символічні цінності, які визначали його і представляли його духовне значення й структуру існування. Інституцію покарання непокірних членів відображено в Новому Завіті, а сьогодні Церква застосовує як покарання позбавлення духовних благ вірних, відокремлюючись від деяких руйнівних для неї членів. Хоча теоретично усі віряни назавжди підлягають системі покарання Церкви. Духовні покарання, карні санкції не є поширеним явищем у Церкві, оскільки не кожен гріх є злочином, за який карають. Держава і Церква карають тільки за ті злочини, які порушують громадський або суспільний порядок [2, с. 533]. Що стосується людських гріхів, то для цього існує сповідь, на якій священник призначає індивідуальну духовну покуту. Про ці діяння йдеться в богослужбових темах для священнослужителів, а не для студентів юридичних спеціальностей. Тому доцільно дослідження провести за такими напрямками: канонічне карне право, кари за окремі злочини, процедура накладання кари, канонічно-церковне судочинство, церковні покарання, канонічне судочинство, особливості загального канонічного судочинства. Цей матеріал висвітлено у деяких підручниках [2]. Однак є потреба в дослідженні не звичайного церковного покарання, а

метафізичного покарання, яке задекларовано у Священному Писанні. Ці покарання здійснює Бог (часто через священника, єпископа).

Вихідними засадами метафізичного покарання є: 1) людина – це образ Божий; 2) одночасне перебування людини у трьох метафізичних вимірах: онтологічному, екзистенціальному і трансцендентальному; 3) диференційоване покарання.

Розкриття людиною її богоподібності є початковим і центральним завданням людського життя, завданням певного перетворення дійсності смислом. Людина в парадоксальний спосіб здійснює в собі актуальний синтез тимчасового і вічного. У цьому розумінні особистість людини володіє неосяжною глибиною, яку неможливо до кінця розкрити. Це означає, що рівень, на якому ставиться проблема людської особистості, перевищує рівень онтології, як її переважно розуміють. І якщо йдеться про деяку метаонтологію, один тільки Бог може знати її [4, с. 687–688].

Можна собі уявити, яким важким і відповідальним є накладання покарання на людину, яка є не тільки онтологічною особистістю, а й метаонтологічною, надбуттєвою. Осягнути свій метаантропологічний стан людина не може, тому не завжди може зрозуміти суть добра і зла, яке скоїла. Справжню оцінку метаантропологічного добра чи зла може дати тільки Бог. Тому покарання людини як образу Божого здійснюють людина (наприклад, священник) і Бог. Людина карає, зважаючи на ступінь свого розуміння онтологічних особливостей. Якщо ж людина не може оцінити ситуації (наприклад, у метаонтологічному баченні), карає Бог. Тому людина інколи не розуміє, за яку провину зазнала кари Божої. Звичайно, відпускає гріхи тільки Бог і для духовного захисту людини нагороджує її благодаттю, милістю.

Людина нічим не заслужила Божої милостині, не має на неї жодного права. Однак Бог багатомилостивий, оскільки ця благодать потрібна кожній людині для щастя і благополуччя. Виправдання за Божою благодаттю передбачає не тільки прощення гріхів, але й нове, набуте завдяки Божій благодаті, праведне життя. А від людини вимагається милосердя – як свідчення її вірності Богу. Будь-яке діяння, яке здійснює християнин, за Божою волею, нагороджується рясними благодатями [7, с. 580].

У системі покарання треба розуміти велику цінність людини у Всесвіті й благодатну Божу підтримку. Тому гріх людини дуже гнівить Бога за Його безмежну милість до неї. Кожний гріх витравлює, знищує у людині певну кількість елементів образу Божого, а сучасна людина дедалі більше віддаляється від перших людей, у яких життя було надприродним.

Першим людям наперед було дано більше, ніж потрібно для людської природи. Таке вивіщення першої людини свідчить про покликання до вічного споглядання Бога і є надприродною благодаттю, яка внутрішньо змінює суть людини. Без зміни сутності людини (захист від страждань, смерті, покаяння) існує позаприродна благодать. Таке співвідношення між природою і благодаттю скеровує людину йти своїм ходом, але за законами природи, які встановив Бог. Благодать можуть приймати лише духовні істоти, а не каміння чи тварини (це надприродна благодать). Варто зауважити, що надприродна благодать забезпечує спасіння, а природна, позаприродна – створення [11, с. 26–27].

Усі види благодаті дають змогу людині осмислити свої вчинки, а не грішити. Вони сприяють новому духовному народженню і зміцнюють віру як надприродну чесноту.

У прямому розумінні карання образу Божого зрозуміти важко. Цей процес повинен бути не звичайним, а віддаленим від земного розуміння, метафізичним, надлюдським, надінтелігібельним. Адже йдеться про те, щоб образ Божий набував подоби Божої. Для цього людина як образ Божий повинна набувати святості. За допомогою своєрідної думкографії вона упродовж життя залишає, проєктує сліди своїх думок, почуттів, слів, бажань, дій на умовну небесну фотоплівку, проявляє екзистенціальну свою силу на повну потужність у межах норм канонічного права. Природні й надприродні чинники цьому сприятимуть, оскільки йдеться про підтримку Всесвіту добрими екзистенційними якостями. Від цих якостей залежить, чи досягне людина подоби Божої. Екзистенційна наповненість людини і її прояв впливають на духовну структуру світу. Що більше добрих дій, думок, почуттів, слів, то кращим, міцнішим стає Всесвіт і людина повноцінно творить “другу” природу. У цьому основний зміст подоби Божої.

Наступною вихідною засадою метафізичного покарання є те, що це покарання необхідно розглядати в кожному із трьох вимірів: *ордологічному, екзистенціальному, трансцендентальному*.

Покарання в *ордологічному* (буденному) вимірі зводиться головню до обмеження плотських проявів, які негативно впливають на душу і дух.

Вважаємо, що покарання в ордологічному вимірі канонічного права – це такий засіб впливу священника чи єпископа на людину, яка порушила норми суспільної, церковної моралі, норми канонічного і позитивного права, чим зруйнувала встановлений Богом земний порядок, який обмежує можливості діяти так, як раніше, послаблює плотські антиприродні бажання та наводить на онтологічну переорієнтацію стилю життя.

Зауважимо, що покарання є негативним видом санкцій, які застосовують до вірян і духовних осіб. Ці санкції здебільшого не примусові, а обмежувальні, рекомендаційні, профілактичні, які позитивно впливають на поведінку людини. Деякі автори (В. Лубський [2]) вважають ордологічні санкції лікувальними, які зводяться до готовності відшкодування збитків, змінення ставлення тощо. Їх накладає спеціально підготовлена, благословенна Богом людина – священник або єпископ.

Зміст канонічно караних ордологічних вчинків полягає у тому, що людина допустилася до стану керованості дияволом в ордологічних або багатьох випадках, що свідчить про недбале ставлення до творіння Божого, його Промислу. Необдумані вчинки, вислови, почуття тощо, не контрольовані розумом і серцем, є земною підсудністю, але з небесною реакцією. Усе, що твориться на землі, відображається на небесах і повертається назад на землю для впливу на людей. Пом'якшують негативний небесний вплив земні санкції. Гріхозна спадковість людини здебільшого формує негативні матеріальні звички, орієнтацію на матеріальні, а не духовні досягнення в буденному житті.

Для регулювання буденного життя суспільство і Церква створили норми моралі. Часто такі норми створювалися усно, стихійно, вони позитивно впливали на формування онтологічного способу життя. Це елементарна мораль, яка регулює дії людини. Недотримання елементарної моралі, аморальний спосіб життя, наміри скоїти зло, свідомо чи несвідомо скеровані на природний порядок, який створив Бог. Навіть заповідання моральної шкоди собі чи ближньому викликає в Бога гнів. Перелік порушень, які ведуть до руйнації Божого порядку, надзвичайно великий. Зупинімось на понятті неправди, до якої людина часто вдається в буденному житті, не підозрюючи, яку шкоду вона завдає Всесвіту. Неправда – поняття, протилежне до правди.

Правда (від праслов'янського – правило, присяга, закон, договір) – особлива форма поєднання істини з життєвими формами людини. Це істина, що стала принципом життя [10, с. 506]. Правда не може бути вираженою в абстрактно-теоретичних побудовах, а передбачає образну, емоційну та екзистенційну складові [6, с. 163]. Правдивість – це відповідність висловлювань, слів розмовника його думкам і переконанням [9, с. 355]. Тобто правда завжди відображає істину Божу, яка є основою праведного життя.

У неправді криються великі злодіяння, пагубні зухвалості, які люди часто використовують у практичному житті, навіть у замаскованому вигляді. Однак неправда – це гріх, квазіістина, яка пов'язана із реальним життям, оскільки не є онтологічним принципом праведного життя. Характерно, що неправда є абстракцією, не відповідає думкам і переконанням того, хто її висловлює, але дуже поширена в земному житті й карана як Божими законами, так і земними.

Неправда не має місця в канонічному праві. Вона скеровує людей в інший бік діяння. Як наслідок, обманута людина робить не те, що потрібно. Відтак у Всесвіті виникає хаос, безладдя і не виконується Задум (Промисел) Божий. Інша справа, коли людина не поширює відомостей про якусь подію серед інших людей. Це не обман, а приховування певного факту, щоб не допустити викривлення інформації та скоєння гріховних дій іншою людиною, хоча в окремих випадках приховування призводить до неправди. Треба пам'ятати, що рано чи пізно неправда стане правдою, оскільки існує природна зворотна реакція, а латентності в канонічному праві не існує.

Особливе покарання існує в *екзистенціальному* вимірі. Тут карає переважно Бог, оскільки санкції скеровані на зміну сердечних проявів, душевних компонентів. Щоправда, можна говорити і про самопокарання через молитву, каяття, пожертву, піст тощо.

Видається, що **покарання в екзистенціальному вимірі канонічного права – це засіб впливу Божої сили на людину, яка порушила душевні норми розуму, серця і волі, зруйнувавши в собі образ Божий, який підвищує можливості набути подоби Божої.**

Розглядають гріхи, скоєні проти душі, екзистенції як тонкої субстанції, життєдіяльного донора, ментальних феноменів. Адже душа, а значить життя, перебуває в Божому віданні, Його руках. Душевні процеси визначають сутність людини. Ця сутність підтримує в тілі життєвий процес. Загалом, гріх скерований проти надприродної потуги, що спричиняє активну діяльність душі, тобто екзистенції. Це стосується усіх специфічних якостей душі, зокрема розуму, серця і волі. У підсумку думка, слово, почуття, бажання стають непомітною квазінормою, яка утримує душу в стані зла. Тоді грішна душа підвладна небесній підсудності, оскільки земної підсудності недостатньо в конкретному випадку, хоча вона може виконати (через пресвітера) відповідне клопотання Церкви.

Зло – це категорія, що охоплює все ціннісно-негативне, протилежне щодо блага і добра. У площині протистояння блага як такому зло – це те, що підриває продуктивні потенції буття, заважає реалізації його призначення, зокрема, руйнує умови й засоби виживання, фізичного і духовного розвитку людини [10, с. 227]. Це найбільш шкідливі й небезпечні форми неналежного у бутті людей [1, с. 114]. Зло існує, викоринити його поки що неможливо, і воно руйнує все, що створив Бог. Тому потрапляння зла в душу людини є великою небезпекою для неї самої і для Всесвіту: ліпше до такого стану себе не доводити.

Людині належить повністю посвятити свою душу служінню Богу, вона повинна всією душею шукати Бога. Від неї вимагається повністю користуватися волею Божою і любити Його всією душею [7, с. 261, 262]. Адже зло проникло у світ внаслідок гріха, а потім почало множитися. Ця реальна сила існує, поневолею людину, розбещує світ. Бог не створив зла. Воно виникло як наслідок зловживання даром свободи, даної Богом своїм створінням – ангелам і людям, – і виступило супроти Бога [8, с. 238–239]. Зло само не потрапляє в екзистенцію людини. Людина сама його приймає, запрошуючи, або ж вбирає в себе внаслідок її байдужого ставлення до свого внутрішнього стану. Проникнення зла у душу відбувається тоді, коли людина хоче управляти матеріальними процесами світу, влаштовує погоню за матеріальним збагаченням та іншими гріховними бажаннями, які пов'язані зі злом, ненавистю та різними античеснотами. Байдуже ставлення до своєї душі часто пов'язане із незадоволенням своїм суспільним станом, наріканням на життя, важку долю тощо. У такому стані зло швидко “пропонує” свою послугу, вихід зі становища, який є грішним. Невміння людини утримувати свій екзистенціальний стан, душу в онтологічному вимірі руйнує її образ Божий.

Руйнування образу Божого здійснюється в боротьбі між добром і злом, коли перемагає зло. Людина відкидає Святого Духа, який перебуває в ній, віддаючи перевагу злим, темним силам, які пропонують матеріальні вигоди. Для цього Церква створила канонічну науку, яка утримує людину від духовного покарання і скеровує її до подоби Божої, до трансцендування, буття-до-смерті.

Остаточне покарання людини здійснюється в *трансцендентальному* вимірі. Якщо людина живе на землі в екзистенціальному вимірі, світі, то за умови досягнення подоби Божої вона житиме в трансцендентальному вимірі, світі. Збагнути трансцендентальне життя людина з обмеженим розумом не може. Для цього необхідне трансцендування.

Під трансцендуванням розуміють здатність людини виходити за всі та всілякі межі своєї життєдіяльності, види суцього, здобутого досвіду. Це прояв людської незапрограмованості, неузасадненості, свободи [6, с. 216]. Фактично, трансцендування – це уміння людини переходити з інтелегібельного стану в сенсигельний, щоб зуміти передбачити оцінку своєї земної екзистенції.

Тому вважаємо, що **покарання в трансцендентальному вимірі канонічного права – це доконечна Постанова Божа про долю людини в потойбічному світі за скоєні земні гріхи згідно з Його Промислом.**

Божий Промисел не є таємницею для вірян, хоча в багатьох деталях їм не відомий. Відомо те, що Бог більше використовує заборон, ніж покарань, а також попереджень, розпоряджень, погроз, посилення певних знаків (сигналів). Але коли людина вперто коїть зло, руйнує, псує всесвітню пра-

вову систему, нищить тонкі зв'язки між елементами світу, віддаляється від основного творіння Божого, а отже, від Нього Самого, то Боже батьківське покарання у гніві завершується посиленням хвороб, бід, нещастя і навіть смерті. Адже людина зобов'язана підтримувати світову природно-правову систему, а не псувати її. Такі вимоги входили у плани Божі під час створення світу, тому людина повинна бути бездоганно дисциплінованою. Але з настанням певних обставин і часу (на Суді Божому) буде винесена остаточна Постанова Бога про застосування санкцій до кожної людини.

Мета Суду Божого – забезпечити справедливість, спасти людство, а не знищити його. Без Суду спасіння неможливе, оскільки здійснюватиметься відмежування світла від темряви і добра від зла [7, с. 955]. Праведні люди, яким буде дозволене життя в потойбічному світі, житимуть у нових онтологічних умовах за оновленими природно-надприродними законами.

Важливою вихідною засадою метафізичного покарання в канонічному праві є *диференційоване покарання*.

Диференційоване (від. лат. – різницеве, різне; яке залежить від якоїсь умови) *покарання* використовують не тільки в канонічному, а й державному, звичаєвому, корпоративному праві тощо. Можуть виникнути запитання: чи обґрунтованими будуть відмінності в покаранні за приблизно однакові правопорушення? чи всі умови будуть враховані? Однак метафізичне покарання в цьому сенсі є абсолютно бездоганим, оскільки це Боже покарання, яке є, безперечно, справедливим. Тому Бог карає не всіх підряд й одночасно, а робить це поступово, інколи частково, з великою обережністю і ніжністю.

Кожну людину судять за її справами, бо саме в них виражається її істинна духовна сутність. У судебниках Божих, у “книгах” записані всі думки, слова і вчинки людини. Для людини існує тільки одна можливість уникнути покарання і бути виправданою – її ім'я повинно бути внесене у “книгу життя” [7, с. 956]. Не всі люди однаково ставляться до зла, злих сил, духовної темряви. У них різні інтелегібельні й сенсильні показники, різні наміри. Тому людині невідомо, чи вона вписана, чи буде внесена у “книгу життя”, але її поведінка на землі повинна спрямовуватись до такої честі. Контролером для такого бажання є *дух людини, ступінь страху Божого, совісті та прагнення Бога*.

Дух (як і душа) є індивідуальним, для кожної людини має свої характеристики і визначає зміст диференційованого покарання. Дух людини повинен бути постійно націленим на спасіння душі, оберігання від різних життєвих небезпек. Хоча людина не завжди дорожить своєю душею, майбутнім потойбічним життям, дух повинен отримувати від Церкви такі канонічні еліксири, які скеровують людину в трансцендентальний світ.

Страх Божий як християнська добродетель – це таке благоговіння у безмежній святості Божій і таке побоювання образити Господа порушенням Його святої волі, що мимоволі розвиває у християн особливу пильність, покірність і безупинну молитву [5, с. 678]. Маючи Страх Божий, людина не може скоїти зла, старається не прогнівити Бога, що оберігає її від гріхів, а отже, від покарання.

Совість – це дане людині Богом друге “я”, яке незалежно від волі людини оцінює її думки, вчинки та докоряє їй, коли вона чинить проти встановленого порядку. Совість людини з'явилась тільки після гріхопадіння, після того, як вперше був порушений встановлений Богом порядок [7, с. 922]. Збудником совісті є людський дух, який різними темпами прямує до Святого Духа.

Прагнення Бога завжди здійснюється через людський дух, що закономірно, адже образ Божий прагне до подоби Божої. Важливо, щоб свобідна воля людини цьому сприяла.

Висновки. Метафізичне покарання в канонічному праві координує ордологічну, екзистенціальну діяльність людини. Ці покарання пов'язані із молитвою. Молитва в покаранні очищує шлях до Бога, до набуття подоби Божої. Сила молитви в тому, що вона “розвіює” духовний туман для проникнення небесних променів від Бога до грішної людини. Таке розвіювання потрібне щодня, часто, оскільки злі сили постійно намагаються завоювати душу людини. А за допомогою молитовного покарання формуються метафізичні цінності людини, які необхідні в земному і май-

бутньому небесному житті. Людство не здатне самостійно спастися, навіть за допомогою земного суду. Тому онтологічно існує метафізичний, небесний суд, його профілактичні впливи за допомогою Церкви, щоб поєднати віру і розум, блокуючи потрапляння злих намірів у душу, за недопущення латентності провин, приховування гріхів, за прояв жалю, що людина жила грішно, тощо. Тільки праведне життя Бог оцінює нагородою, спокусою або покаранням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинин В. А., Сальников В. П. *Философия права: краткий словарь*. Санкт-Петербург: Лань, 2000. 400 с. 2. *Канонічне право: підручник / за ред. В. І. Лубського*. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 572 с. 3. *Мудрий Софрон (Владика, ЧСВВ). Публічне право Церкви і конкордати*. Жовква: Місіонер, 2011. 192 с. 4. *Настольная книга священнослужителя*. Почаев: Свято-Успен. Почаев. Лавра, 2003. Т. 8. 800 с. 5. *Никифор (архимандрит). Библийская энциклопедия: в 4 вып.* Москва: Изд. Свято-Троице-Сергиевой Лавры, 1990. Вып. 1: А–Е. 904 с. 6. *Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції*. Львів: “Магнолія-2006”, 2011. 352 с. 7. *Ринекер Ф. Библийская энциклопедия Бронгауза / Ф. Ринекер, Т. Майер; пер. с нем. В. Иванова и др.; под ред. В. Цорна. Кременчуг: Християн. зоря, 1999. 1120 с. 8. Словник Біблійного Богослов'я / за ред. Ксав'є Леон-Дюфура та ін.; пер. з фр. Львів: Вид-во отців Василіан “Місіонер”, 1996. 934 с. 9. *Философский словарь: Основан Г. Шмидтом: пер. с нем. / под ред. Г. Шишкоффа; общ. ред. В. А. Малинина. 22-е изд., новое, перераб.* Москва: Республика, 2003. 575 с. 10. *Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука*. Київ: Абрис, 2002. 744 с. 11. *Штайн Е. Що таке людина? Богословська антропологія / опрацювання і вступ Беата Бекман-Целлер; пер. з нім. Олега Конкевича*. Жовква: Місіонер, 2014. 352 с.*

REFERENCES

1. *Bachinin V. A., Sal'nikov V. P. Filosofija prava. Kratkij slovar'*. [The philosophy of law. Brief Dictionar]. Sankt-Peterburg: Lan', 2000. 400 p. 2. *Kanonichne pravo: pidruchnyk / za red. V. I. Lubs'kogo* [Canon Law: pidruchnik] Ky'yiv: Centr uchb. l-ry', 2012. 572 p. 3. *Mudryj Sofron (Vlady'ka, ChSVV). Publichne pravo Cerkvy i konkordaty*. [Public Law of the Church and Concordati]. Zhovkva: Misioner, 2011. 192 p. 4. *Nastol'naja kniga svjashhennosluzhitelja*. [Handbook of the clergyman]. Pochaev: Svjato-Uspen. Pochaev. Lavra, 2003. T. 8. 800 p. 5. *Nikifor (arhimandrid). Biblejska jajenciklopedija: v 4 vyp.* [Bible Encyclopedia: 4 issue]. Moskva: Izd. Svjato-Troice-Sergievoj Lavry, 1990. Vyp. 1: A–E. 904 p. 6. *Petrushenko V. Filosofskij slovník: termini, personalii, sentencii*. [Philosophical Dictionary: terms, personalities, maxims]. L'viv: Magnolija-2006, 2011. 352 p. 7. *Rineker F. Biblejskaja jenciklopedija Brongauza / F. Rineker, T. Majer; [The Bronze Biblical Encyclopedia / F. Rinecker, T. Meyer]. per. s nem. V. Ivanova i dr.; pod red. V. Corna. Kremenchug: Hristijan. zorja, 1999. 1120 p. 8. Slovn'y'k Biblijnogo Bogoslov'ya* [Dictionary of Bible Theology] / za red. Ksav'ye Leon-Dyufura ta in.; per. z fr. L'viv: Vy'd-vo otciv Vasy'lian “Misioner”, 1996. 934 p. 9. *Filosofskij slovar': Osnovan G. Shmidtom* [Philosophical Dictionary: Founded by G. Schmidt]. per. s nem. / pod red. G. Shishkoffa; obshh. red. V. A. Malinina. 22-e izd., novoe, pererab. Moskva: Respublika, 2003. 575 p. 10. *Filosofskij slovar'* [Encyclopedic Dictionary of Philosophy]: Osnovan G. Shmidtom: per. s nem. / pod red. G. Shishkoffa; obshh. red. V. A. Malinina. 22-e izd., novoe, pererab. Moskva: Respublika, 2003. 575 p. 11. *Shtajn E. Shho take lyudy'na? Bogoslovs'ka antropologiya / opracyuvannya i vstup Beata Bekman-Celler; [What is a person? Theological Anthropology / Study and Introduction by Beat Beekman-Zeller]. per. z nim. Olega Konkev'y'cha. Zhovkva: Misioner, 2014. 352 p.*

Дата надходження: 26.06.2019 р.